



AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 07 | pp 306-311 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

KICHIK KORXONALARDA INNOVATSION FAOLIYATNI STRATEGIK BOSHQARISH



Ismatov Raxmatilla Oltinovich

Namangan muhandislik-qurilish instituti

Menejment kafedrası dotsenti, i.f.n

Annotatsiya: Maqolada mamlakatimizda innovatsion jarayonlarni rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojning kuchayishi, iqtisodiyotini modernizatsiyalash sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari faoliyatini samarali boshqarish strategiyasini yanada takomillashtirish, innovatsion faoliyatini strategik boshqarish samaradorligini oshirish bilan bog'liq dolzarb masalalar tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: strategik boshqarish, milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligi, innovatsion jarayonlar, innovatsion faoliyat, tashqi omillar, SWOT tahlili, moliyaviy indikatorlar, innovatsion tadbirkorlik, texnologik innovatsiyalar.

Аннотация: В статье рассмотрены актуальные вопросы, связанные с возрастающей необходимостью развития инновационных процессов в нашей стране, дальнейшего совершенствования стратегии эффективного управления деятельностью малого бизнеса и субъектов частного предпринимательства в условиях модернизации экономики. экономики, а также повышение эффективности стратегического управления инновационной деятельностью.

Ключевые слова: стратегическое управление, конкурентоспособность национальной экономики, инновационные процессы, инновационная деятельность, внешние факторы, SWOT-анализ, финансовые показатели, инновационное предпринимательство, технологические инновации.

Abstract: In the article, current issues related to the increasing need for the development of innovative processes in our country, the further improvement of the strategy of effective management of the activities of small businesses and private business entities in the context of the modernization of the economy, and the improvement of the effectiveness of the strategic management of innovative activities are studied.

Key words: strategic management, competitiveness of the national economy, innovative processes, innovative activity, external factors, SWOT analysis, financial indicators, innovative entrepreneurship, technological innovations.

Kirish

Jahon iqtisodiyotida ro'y berayotgan yangi texnologiyalarning rivojlanishi hamda tovarlar, xizmatlar, ishchi kuchi bozorlaridagi raqobatning kuchayishi kichik korxonalarda innovatsion jarayonlarni strategik boshqarish tizimini faollashtirish va uni

yanada samarali tashkil etishga qaratilmoqda. Ayniqsa, mamlakat iqtisodiyotini tarkiban yangilash, fan sig'imi yuqori bo'lgan ustuvor sohalarni rivojlantirish, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish ustuvor vazifalardan biriga aylanib bormoqda. Bu esa, aholining tez o'sib, o'zgarib borayotgan ehtiyojlarini to'laroq qondirish, so'nggi kashfiyot ishlanmalari va texnologiyalarini ishlab chiqarishga tatbiq etish, raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish va tovarlarning hayotiylik davrini barqaror o'sib borishini ta'minlovchi zamonaviy usullardan keng ko'lamda foydalanishni taqozo etmoqda.

Bugungi kunda milliy iqtisodiyotimiz oldida turgan dolzarb masalalardan biri qisqa muddatda mamlakatning innovatsion rivojlanishiga erishishdir. Aks holda, O'zbekistonning rivojlangan davlatlar qatoridan joy olishi murakkab kechishi aniq. Mazkur masalani ijobiy hal etish uchun keng qamrovli islohotlar olib borish bilan bir qatorda nanoindustriya tarmoqlarini rivojlantirishga ham alohida ahamiyat qaratish lozim.

Bu borada mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyoyevning ta'biri bilan aytganda O'zbekistonni rivojlangan mamlakatga aylantirishni maqsad qilib qo'ygan ekanmiz, bunga faqat jadal islohotlar, ilm-ma'rifat va innovatsiya bilan erisha olamiz[1].

O'zbekistonda innovatsion jarayonlarni rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojning kuchayishi, mamlakatning jahon xo'jaligiga integratsiyalashuvi, modernizatsiya va diversifikatsiyalashuv jarayonlari hamda iqtisodiy taraqqiyotning jadallashishida respublikada "...innovatsion jarayonlarni rag'batlantirish, tarmoq va hududlar darajasida innovatsion faollik va innovatsion rivojlanishning kompleks dasturlarini amalga oshirish, innovatsion - faol tadbirkorlik sub'ektlarini qo'llab - quvvatlash mexanizmlarining ishlab chiqilmaganligi[2] milliy iqtisodiyot innovatsion salohiyatini oshirishga to'sqinlik qilayotgan eng asosiy omillardan sanaladi.

Shuning uchun ham O'zbekiston Respublikasining kelajakda mamlakatni yanada rivojlantirishga mo'ljallangan strategik vazifalarida "...ilmiy-tadqiqot va innovatsiya faoliyatini rag'batlantirish, ilmiy va innovatsiya yutuqlarini amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratish"[3] va "... O'zbekiston Respublikasining 2030 yilga borib Global innovatsion indeks reytingi bo'yicha jahonning 50 ilg'or mamlakati qatoriga kirishiga erishish"[4] vazifalarining belgilab qo'yilishi respublikada innovatsion faoliyatni rivojlantirish va undan samarali foydalanishda muhim masalalardan hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili.

Innovatsiya – bu ixtironing amaliy ahamiyatini ajratib ko'rsatish va uni muvaffaqiyatli sotiladigan mahsulotga aylantirish.

Iqtisodiy adabiyotlarda "innovatsiya" tushunchasiga ta'rif berish uchun turli xil yondashuvlar paydo bo'la boshladi. E.A.Utkinning yondashuviga ko'ra innovatsiya deganda "ishlab chiqarishga joriy etilgan ob'ekt tushuniladi"[3]

I.Stepanovanning fikriga ko'ra, "innovatsiya" tushunchasi ilmiy-texnika salohiyatini real, yangi mahsulot va texnologiyalarni yuzaga chiqaradigan jarayon sifatida talqin etiladi[4].

O'zbekistonda innovatsiya faoliyatini rivojlantirish va boshqaruv tizimini o'rganish bo'yicha A.M. Qodirov[5], SH.N. Zaynutdinov[6], N.M. Rasulov[7] va boshqa olimlar

ilmiy tadqiqot olib borganlar.

“Innovatsiya” tushunchasining yuqoridagi ta’riflari o’zgarishlarni mikroiqtsodiy xususiyatini aks ettiradi va bu yerda ular tashkilot faoliyatini modernizatsiyalash omili sifatida ko’rib chiqilgan.

SHunday qilib, “innovatsiya” tushunchasi ko’pincha u yoki bu tadqiqotchining aniq maqsadi bilan belgilanadi. Har qanday yangilik, shu jumladan juda ilg’or bo’lmasa ham, innovatsiya sifatida tavsiflanishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolaning nazariy va uslubiy asosi sifatida umumiy iqtisodiy adabiyot hamda ilmiy maqolalar, iqtisodchi olimlarning korxonalarini strategik boshqarish masalalari bo’yicha izlanishlari, olimlar va soha vakillari bilan suhbat, ularning yozma va og’zaki fikr-mulohazalarini tahlil qilish, ekspert baholash, jarayonlarni kuzatish, iqtisodiy hodisa va jarayonlarga tizimli yondashuv, muallif tajribalari bilan qiyosiy tahlil o’tkazish orqali tegishli yo’nalishlarda xulosa, taklif va tavsiyalar berilgan. Mavzuni o’rganish jarayonida umumiy iqtisodiy usullar bilan bir qatorda ma’lumotlarni tizimlash bo’yicha maxsus yondashuvlar, ya’ni taqqoslash, nazariy va amaliy materiallarni jamlash hamda tizimli tahlil kabi usullar qo’llanilgan.

Asosiy qism. Mamlakatimiz iqtisodiyotini modernizatsiyalash sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub’ektlari faoliyatini samarali boshqarish strategiyasini yanada takomillashtirish va samaradorligini oshirish bilan bog’liq dolzarb masalalar vujudga kelmoqda. Bu masalalarning hal qilinishi mamlakatda eksportga yo’naltirilgan raqobatbardosh tovar va xizmatlar hajmini ko’paytirish, yangi ish o’rinlarini tashkil etish va aholi bandligini ta’minlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Innovatsion strategik boshqaruvni tashkil etish xo’jalik yurituvchi sub’ekt faoliyatini jiddiy o’rganish va tahlil qilishdan boshlanadi. Bunda asosiy e’tibor uning faoliyatidagi zaif va kuchli jihatlarga qaratiladi, bu jarayonda, shuningdek, tashqi ta’sir va bosimlar hamda imkoniyatlar aniqlanadi. Xalqaro amaliyotda buni SWOT tahlili deyiladi (inglizcha - strengths, weakness, opportunities, threats - yutuqlari, kamchiliklari, imkoniyatlari, bosimlari).

Kichik korxonalar faoliyatida innovatsion strategik boshqaruvni ishlab chiqish va uni amalda joriy etish masalasi muhim hisoblanib, qator bosqichlarni o’z ichiga oladi.

Kichik biznes sub’ektlari faoliyatida strategik boshqarish va uni amaliyotga joriy etish uch bosqichni o’z ichiga oladi. Dastlabki ikkita bosqichda strategik boshqarishni ishlab chiqishga xizmat qiladigan asoslarni o’rganish va uni ishlab chiqish bilan bog’liq masalalar mujassamlashgan. Uchinchi bosqich strategik boshqarishni amaliyotga joriy etish va undan tegishli samara olishga asoslanadi.

Ma’lumki, yirik firma va kompaniyalar faoliyatida strategik boshqaruvni joriy etish bo’yicha ko’plab iqtisodiy adabiyotlar, amaliy qo’llanmalar mavjud. Biroq nafaqat mamlakatimiz, hatto rivojlangan va rivojlanayotgan ayrim mamlakatlar amaliyotida ham bu jarayonga daxldor tadqiqot ishlari yetarli emas.

Masalaga to’g’ri yondashish uchun avvalo strategik boshqaruvni tashkil etishga xizmat qiluvchi asosiy elementlarni aniqlab olish maqsadga muvofiq. Ularning asosiylari quyidagilardan iborat:

Kelgusiga nazar tashlash elementi. Strategik boshqarishning asosiy maqsadi, u joriy etilayotgan xo'jalik yurituvchi sub'ekt yirik korxonalar bo'ladimi yoki kichik biznes sub'ektlarini ishlab chiqarayotgan tovar yoki xizmatlarni amalga oshiruvchi bozorlarning kelgusidagi holati (1, 2, 5, 10 yilga) qanday bo'lishi va uning hisobidan olinadigan iqtisodiy manfaatdorlik miqdori bashoratlanishi lozim, kichik biznes sub'ektlari faoliyatida innovatsion strategik boshqarishni tashkil etishda ushbu element muhim hisoblanadi.

Tashqi omillarga alohida e'tibor qaratish. Xususan, texnologik, iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy jarayonlarni doimiy ravishda kuzatib borish.

Innovatsion strategik boshqarishda iqtisodiy muvaffaqiyat va samardorlikka erishishning asosiy omillaridan biri tashqi va ichki bozordagi texnologik, iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy jarayonlarni doimiy ravishda kuzatib, xo'jalik yurituvchi sub'ekt faoliyati bilan bog'liq salbiy jarayonlar yuzasidan zudlik bilan tegishli chora-tadbirlar ko'rish hisoblanadi. Ayniqsa, hozirgi kunda texnika va texnologiyalarning shiddat bilan rivojlanishi mahsulot va boshqa xizmatlarning sifati va assortimentiga, shuningdek, xaridorlarning ehtiyojiga bevosita ta'sir etadi. Shu bilan birga, mamlakatning ichki va tashqi siyosatini ham alohida e'tiborga olish maqsadga muvofiq, chunki ushbu jarayon kichik biznes korxonalarining tovar va xizmatlariga bo'lgan talabga ta'sir ko'rsatadi.

Korxonaning iqtisodiy ko'rsatkichlari va tashqi omillar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash. Strategik boshqaruvning asosiy elementlaridan biri xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning ichki va tashqi bozorlardagi reytinglari, aniqroq qilib aytsak, ularning iqtisodiy ko'rsatkichlari, ya'ni balansining likvidligi, to'lov qobiliyati, moliyaviy reytingi kabi masalalar muhim rol o'ynaydi. Ushbu ko'rsatkichlarning barqarorligi, birinchidan, xo'jalik sub'ektining iqtisodiy hamkorlari oldida ishonchini oshirishga xizmat qilsa, ikkinchidan, iqtisodiyotda yuz berayotgan texnik va texnologik o'zgarishlarga zudlik bilan moslashish imkoniyatini beradi. Bularning barchasi xo'jalik yurituvchi sub'ektning tashqi omillar ta'siriga berilmasligiga zamin yaratadi.

Strategik boshqaruvning interfaol elementi. Strategik boshqaruvni boshlab, keyin to'xtatib qo'yadigan, ehtiyoj yoki imkoniyat tug'ilganda amaliyotga qo'llaydigan jarayon emas. Strategik boshqaruv joriy etilgan xo'jalik yurituvchi sub'ektning faoliyati doimiy ravishda monitoring qilinib, ishlab chiqarish jarayoni tashqi muhitdagi ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarga moslashtirib borilishi maqsadga muvofiq.

Olib borgan tadqiqotlarimiz natijasida kichik korxonalar faoliyatida innovatsion faoliyatni strategik boshqarishni ijtimoiy-iqtisodiy darajadagi muammolari bilan birgalikda, ayrim texnik tavsifga ega bo'lgan kamchiliklar aniqlandi. Xususan:

- strategik boshqaruvni joriy etish tartibi va usullarini yetarli darajada bilmaslik;
- strategik boshqaruvni joriy etish uchun zarur bo'lgan vaqtni yetarli emasligi va yetarli darajada rejalashtirilmaganligi;
- strategik boshqaruvning muhimligi va uning iqtisodiy ahamiyatining yetarli darajada baholanmaganligi;
- korxonada strategik boshqaruvni joriy etish uchun zarur bo'lgan axborot bazasining yetarli emasligi va maqbul sharoitning shakllantirilmaganligi;
- korxonalar faoliyatida moliyaviy indikator (ko'rsatkich)larga yetarli darajada e'tibor berilmaslik, ayniqsa, korxonaning pul oqimlari jarayoni ustidan yetarli va samarali

monitoring ishlari o'rnatilmasligi;

- kichik biznes sub'ektlari faoliyatida strategik boshqaruvni joriy etish bilan mas'ul kishilarning kelgusiga bo'lgan ishonchining mustahkam emasligi, shuningdek, boshqaruvni tashkil etish bilan shug'ullanuvchi mas'ul shaxslarning yetarli bilimga ega emasligi.

Kichik korxonalar innovatsion faoliyatini strategik boshqarish xamda innovatsion qarorlarni qabul qilish orqali paydo bo'ladigan muammoli holatlar sifatida korxonalar rahbari yoki mas'ul xodimlarning kundalik ish jarayoni bilan juda band bo'lganligi sababli strategik boshqaruvni firma faoliyatiga joriy etishga vaqti yo'qligi ham kuchli salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

AQSH va Buyuk Britaniyada kichik biznes sub'ektlari mamlakatda iqtisodiy o'sishning muhim bo'g'ini va yangi ish joylarini yaratuvchi tarmoq hisoblanadi. Keyinchalik iqtisodiyotning ilmiy rivojlanishi va texnika-texnologiya inqilobi natijasida kichik biznes sub'ektlari faoliyatini strategik rivojlantirishga kuchli ehtiyoj paydo bo'ldi. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, O'zbekistonda ham kichik biznes sub'ektlari faoliyatida strategik boshqarish usullarini bosqichma-bosqich joriy etib borish maqsadga muvofiq.

Albatta, bu borada katta ishlarni amalga oshirish lozim, biroq strategik boshqarish jarayonini imkoniyat darajasida tezroq va kengroq qo'llash lozim. Chunki bu quyidagi ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlarni yaratadi:

1. Strategik boshqaruv biznesda uzoq yillar davomida shakllangan tajribaga asosan amalga oshiriladi. Buni so'nggi yillardagi bozor iqtisodiyoti tajribalari va xalqaro biznes amaliyotidan kuzatishimiz mumkin.

2. Kichik biznes korxonalarini rahbarlari va menejerlarining ko'pchiligi o'zlarining kunlik ish faoliyatini rejalashtiradi, lekin strategik boshqaruvga yetarli ahamiyat bermaydi. Albatta, kichik biznes sub'ektlari rahbarlari o'zlarining faoliyatini har kuni tegishli reja asosida tashkil etadi. Bu yaxshi, lekin korxonaning faoliyati uzoq muddatga rejalashtirilmaydi, bunga erishish uchun korxonalar faoliyatida strategik boshqarishni joriy etish maqsadga muvofiq.

3. Kichik biznes sub'ektlari faoliyatida strategik boshqaruvni joriy etilsa, har bir xodimning aniq mas'uliyati va kelgusida korxonalar faoliyatida yaratilayotgan tovar yoki xizmatlar tarkibida aniq hissasi belgilab qo'yilishi zarur. Bu, o'z navbatida, korxonalar faoliyat yuritayotgan xodimlarning mas'uliyatini oshiradi va korxonalar korporativ boshqaruvni vujudga keltiradi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytish mumkinki, mamlakagimizdagi kichik biznes sub'ektlari faoliyatida strategik boshqaruvni joriy etish bilan bog'liq eng katta muammo uni amaliyotga joriy etishda tadbirkorda tashabbuskorlikning yetishmasligi, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonda ayrim muammoli holatlarning mavjudligidadir. Biroq bularning barchasi hal etilishi mumkin masalalar bo'lib, strategik boshqaruvning rivojlanib ketishida mamlakatimizda juda katta imkoniyatlar mavjud, deyishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi Internet manba "prezident.uz". 2020 yil 24 yanvar
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3698-sonli 2018 yil 7 maydagi "Iqtisodiyotning soha va tarmoqlariga innovatsiyalarni joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.
3. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi http://strategy.gov.uz/uz/pages/action_strategy.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabrdagi "2019-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5544-sonli Farmoni.
5. Ismatov R.O. Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarish samaradorligini oshirish. – Monografiya. "ARDJUMAND MEDIYA" nashriyoti. – Namangan, 2023. – 144 b.
6. Ismatov R.O. Improving the efficiency of management of innovative activities in industrial enterprises. Asia pacific journal of marketing & management review. ISSN: 2319-2836 impact factor: 7.603 vol 12, issue 08, 2023
7. Ismatov R.O. Improvement of attraction of investments in regional economic development. Asia pacific journal of marketing & management review. ISSN: 2319-2836 impact factor: 7.603 vol 12, issue 08, 2023
8. Oltinovich, I. R. (2019). Improvement of Investment Activity in Ensuring High Rates of Economic Growth. International Journal on Integrated Education, 2(5), 68-73.

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

